

FOLCLOR ȘI CULTURĂ TRADIȚIONALĂ ÎN REVISTA „JUNIMEA LITERARĂ” (1904–1914)

ELENA PASCANIUC (CRISTUȘ)

Institutul „Bucovina”, Rădăuți
Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava
E-mail: elenapascaniuc@yahoo.com

Folklore and Traditional Culture in “Junimea literară” (1904–1914)

(Abstract)*

In Bukovina, the cultural and especially the Romanian literary life recorded fewer moments of affirmation than the young, in German schools and universities educated intellectuals and writers here would have wanted. The literary magazines (mostly published in Chernivtsi) that existed until the beginning of the twentieth century were not at all numerous and had an existence marked by political conflicts and censorship. Frequently, their editors reproached the readers for their indifference and lack of financial support. “Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina” (1865–1869) and “Aurora română” (1881–1882), for example, were the only publications that appeared in Chernivtsi before 1900. They were exclusively oriented towards culture and literature, two fields that were present, however, in the newspapers from Bukovina, usually in supplements such as “Foița literară”. They were also to be found in the first Romanian (in fact, bilingual) newspaper of the province, “«Bucovina». Gazetă pentru politică, religie și literatură” (1848–1850) and later in “Revista politică” (1886–1890, Suceava), “Gazeta Bucovinei” (1891–1897, Chernivtsi) etc. In the last two decades of existence of the Duchy of Bukovina, the periodical “Junimea literară” catalyzed the literary aspirations of a new generation of young Romanian students. Founded in Chernivtsi, in January 1904, “«Junimea literară». Scientific Literary Journal” had a monthly appearance until 1914, the editor-in-chief being Iancu I. Nistor (1904–1908), who was joined by George Tofan in 1908. Because the journal offered especially between 1904 and 1907 a generous space for the publication of folklore material, of mythology studies and folk culture, of lyrics and folk legends and of a folk bibliography, we support in our article the statement that the mentioned periodical mirrors the folkloristic movement in Bukovina in the last decades of the 19th century, a movement intensified by the researches and folk collections of Simion Fl. Marian, Ion G. Sbiera, Elena Niculiță-Voronca and Dimitrie Dan. The appearance of this Chernivtsi magazine coincides with the emergence and support of new orientations and approaches in the research of folklore, one of them being the ethnomusiological research of the traditional culture, which was initiated in Bukovina by Matthias Friedwagner and Alexandru Voevidca.

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

Documentary echoes about the results of their extensive investigation (supported by hundreds of other collaborators) at the very moment of its unfolding we find also in “Junimea literară”. The conclusion of the article is that in Bukovina, before the First World War, “Junimea literară” wanted and managed to exercise a modeling cultural action on the Romanian society and language also through the published folklore materials and studies.

Keywords: Romanian literary life, folklore, Bukovina, “Junimea literară”.

În Bucovina istorică, viața culturală și, mai ales, cea literară românească a înregistrat mai puține momente de afirmare decât și-ar fi dorit tinerii intelectuali și scriitorii de aici, mare parte din ei formați în școli și universități germane. Revistele literare (cel mai adesea, apărute la Cernăuți), care au existat până la începutul secolului al XX-lea, n-au fost deloc numeroase și au avut o existență marcată de frământările politice și de cenzură, și nu de puține ori redactorii lor au reproșat publicului cititor indiferența și lipsa susținerii financiare. „Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina” (1865–1869) și „Aurora română” (1881–1882), de exemplu, au fost singurele publicații apărute în Cernăuți, înainte de 1900, orientate exclusiv spre cultură și literatură, domenii prezente, totuși, în ziarele din Bucovina, de obicei în suplimente de tipul „Foița literară”, întâlnite în prima gazetă românească (bilingvă, de fapt) din provincie, „Bukowina”/„Bucovina” (1848–1850), mai târziu în „Revista politică” (1886–1890, Suceava), „Gazeta Bucovinei” (1891–1897, Cernăuți) ș.a.

În ultimele două decenii de existență a Ducatului Bucovinei, periodical „Junimea literară” a catalizat în jurul său aspirațiile literare ale unei noi generații de tineri studenți români. Apărută la Cernăuți, în ianuarie 1904, dintr-o „încercare de organizare a vieții literare din Bucovina”¹, „«Junimea literară». Revistă literară științifică” a avut apariție lunară, iar editor și redactor responsabil a fost Iancu I. Nistor, căruia i s-a asociat, din anul 1908, George Tofan, „ca neobosit și credincios colaborator”², cum îl caracterizează primul istoric literar al Bucovinei, Constantin Loghin. Această organizare a fost asumată de Societatea studențească „Junimea”, prin Secția literară a societății, la inițiativa lui Traian Brăileanu, ales președinte al acestei secții la începutul anului universitar 1903/1904. Un succint istoric al întemeierii redacției și administrației revistei se regăsește în capitolul „Introducere” a volumului realizat de Alis Niculică, *Junimea literară (1904–1914; 1923–1939). Bibliografie*³, de aceea nu vom insista asupra subiectului. Observăm că apariția revistei conduse de Ion Nistor a fost privită ca rezultat al unor acțiuni culturale intense, începute în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, continuate și concentrate și la început de secol XX pe cultivarea sentimentului național, pe lupta pentru cultivarea limbii române în școală, lupta pentru accesul la literatura de

¹ Mircea A. Diaconu, *Studii bucovinene*, Iași, Editura Tipo Moldova, 2011, p. 202.

² Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina. 1775–1918 (în legătură cu evoluția culturală și politică)*, Cernăuți, Tipografia Mitrop. Silvestru, 1926, p. 218.

³ Alis Niculică, „*Junimea literară*” (1904–1914); (1923–1939). *Bibliografie*, prefață de Liviu Papuc, Iași, Editura Tipo Moldova, 2012, pp. 9–20.

calitate din Regatul României (Traian Brăileanu scria: „Imaginează-ți că această revistă va trebui să fie în orice casă de intelectual român: preot, învățător, magistrat etc. Ei vor cunoaște din revistă ce cărți românești apar în Regat și în Ardeal, ei vor prinde gustul cititului!”⁴). În final, întemeierea acestei publicații longevive în Bucovina apare ca rezultat al „efervescentei culturale” întreținute în provincie de societățile culturale și academice românești.

Situată de critica literară mai veche în proximitatea ideologică a curentului tradiționalist-semănătorist sau, recent, analizată mai nuanțat ca tradiționalistă pe linia „Daciei literare”, de la momentul apariției și până la izbucnirea Primului Război Mondial, „Junimea literară” a fost singura publicație literară românească din Bucovina istorică. Din articolul-program al revistei, „Cătră cititori”, sunt de reținut câteva idei: se afirmă dorința de a stimula „în publicul românesc gustul pentru lucrări literare de valoare”; de a face ca „ideile întrupate în ele să pătrundă în toate păturile sociale românești”, urmărindu-se „emanciparea de înrâuriri străine” și o „dezvoltare liberă a particularităților noastre naționale”⁵ (or, între particularitățile naționale, literatura populară, folclorul, deține unul din locurile însemnate). Prin pana redactorului, cititorii aflau că „urmărește revista și scopul de a oferi publicului informări exacte despre starea cea mai nouă a cercetărilor științifice, mai ales din literatura și istoria română. Noi vom și atrage atenția publicului asupra scrierilor celor mai valoroase, demne de a fi citite în fiecare familie românească”⁶. Cu alte cuvinte, se promovează cultura și literatura națională, se tinde la o unificare a românilor în plan lingvistic, literar și științific, iar editorii Ion Nistor și George Tofan analizează periodic⁷ condiția literaturii române din Bucovina și a specificului ei. Observând în ideile enunțate de Ion Nistor și un „caracter subversiv al literaturii”⁸ promovate în paginile revistei, criticul literar Mircea A. Diaconu se distanțează de opinia lui E. Lovinescu – care scria (în 1926) că „Junimea literară” se încadrează în mișcarea literară promovată de revista „Sămănătorul”⁹, condusă de N. Iorga – și consideră că periodicalul cernăuțean urmează, mai degrabă, programul-manifest al „Daciei literare”.

În acest context, putem considera că prezența în paginile revistei a unui bogat material folcloric, a studiilor de mitologie și de cultură populară, a liricii și

⁴ *Ibidem*, p. 11.

⁵ Iancu Nistor, „Cătră cititori”, în „Junimea literară”, anul I, nr. 1, 1904, p. 3.

⁶ *Ibidem*, p. 1.

⁷ Vezi: George Tofan, „La începutul unui an nou. Reflecții dedicate cititorilor români din Bucovina”, în „Junimea literară”, anul VI, nr. 1, 1909, pp. 3–4.

⁸ Mircea A. Diaconu, *op. cit.*, p. 74. Opinia sa se sprijină inclusiv pe o mărturisire a lui Ion Nistor, la aniversarea a trei decenii de la întemeierea „Junimii literare”: „Scopul adevărat al revistei era să dezvolte o aprigă propagandă națională înveșmântată în formă literară”. *Ibidem*.

⁹ „«Junimea literară». Apărută în ianuarie 1904 la Cernăuți, revista «Junimea literară», sub direcția lui Iancu Nistor, și prin literatura publicată și prin critica lui Sextil Pușcariu și George Tofan, era de esență sămănătoristă”. Eugen Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, Chișinău, Editura Litera, 1998, p. 13.

legendelor populare nu este surprinzătoare, chiar la o revistă subintitulată „literar-științifică”. Mai mult, credem că „Junimea literară”, mai ales în primul ei deceniu de existență, oglindește mișcarea folcloristică din Bucovina sfârșitului de secol XIX și început de secol XX. Deschiderea „Junimii literare” spre publicarea de material folcloric a fost observată și comentată de istoricul literar Constantin Loghin în contextul lingvistic marcat de adoptarea în Bucovina a normelor limbii literare și a normelor ortografice recomandate de Academia Română (1904), pe care redacția revistei, ca și colaboratorii ei le-au acceptat și aplicat chiar dacă au exprimat și câteva rezerve. Scrie Constantin Loghin, în anul 1926: „La această operă de purificare a limbii literare românești din Bucovina a contribuit în măsură covârșitoare cunoașterea limbii populare din studiile folcloristice. (...) Și revista «Junimea literară» a grijit foarte mult de cultivarea folclorului popular. Nu este aproape număr în care să nu se scrie o poveste, o tradiție populară, o poezie populară sau cel puțin o recenzie despre astfel de producțiuni”¹⁰.

Faptul că în primii trei ani de existență revista „Junimea literară” a putut beneficia de valoroasa și constanta colaborare a lui Sim. Fl. Marian, vechi membru de onoare¹¹ al Societății studențești „Junimea”, constituie un capital deosebit pentru periodicul literar cernăuțean. Materialele publicate în „Junimea literară” de reputatul folclorist sucevean, majoritatea din ele fiind legende și studii de mitologie, înscriu revista în circuitul presei literare românești de la începutul secolului al XX-lea („Familia”, „Albina”, „Șezătoarea”, „Noua revistă română”, „Ion Creangă” ș.a.) care „oferă o imagine a constituirii mitologiei românești”¹², prin tipărirea a numeroase articole și studii de mitologie referitoare la întreg arealul românesc. Credem că este important și să amintim că Sim. Fl. Marian, ca și alți folcloriști, afirmase nu o dată, de la înălțimea locului său în Academie, importanța folclorului pentru definirea vieții spirituale a poporului, apreciindu-i nu numai valoarea artistică intrinsecă, dar și utilitatea lui în a imprima literaturii române nota originală. Și pe această treaptă a înțelegerii literaturii populare se întâlnea reputatul folclorist și etnograf cu obiectivele stabilite și promovate de redacția „Junimii literare”.

În sumarul general pe care revista „Junimea literară” îl afișează în primii ani, există o rubrică intitulată întâi „Folcloristică” (1905), apoi „Folclor” (1906) și „Folklor” (1907), în care semnează nume consacrate în epocă: Sim. Fl. Marian, Dimitrie Dan, I. G. Sbiera, Elena Niculiță Voronca, Artur Gorovei, dar și cvasi necunoscuții pe teren folcloristic: Octavian Isopescu, Dimitrie Mitric-Bruja,

¹⁰ Constantin Loghin, *op. cit.*, p. 221.

¹¹ Sim. Fl. Marian era anunțat printr-o scrisoare, în noiembrie 1892, că: „Societatea Academică «Junimea» vă aduce, plină de recunoștință, tributul cuvenit, denumindu-vă în adunarea generală din 5 noiembrie 1892, de „membru onorariu” pentru meritele deosebite pe terenul literar și pentru zelul d-voastre.”, scrisoare în volumul *Simion Florea Marian și corespondenții săi*, ediție îngrijită de Eugen Dimitriu și Petru Froicu, „Cuvânt-înainte” de Iordan Datcu, București, Editura Minerva, 1991, p. 41.

¹² Iordan Datcu, „Tudor Pamfile, sărbătorile la români și mitologia românească”, în *Reper în etnologia românească*, București, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, București, 2002, p. 205.

Emilian Popescu, I. Ionașcu. Din anul 1908, rubrica nu se mai regăsește la sumar, iar explicația renunțării la ea stă, fără îndoială, în legătură cu dispariția prematură a lui Sim. Fl. Marian, redacția revistei recunoscând, astfel, în subsidiar, că era singurul care, prin greutatea semnăturii și valoarea materialelor de folclor justifica rubrica special dedicată. Oscilantă în privința titlaturii, prin numărul și calitatea scrierilor pe care le-a cuprins, rubrica oferea cititorilor o imagine adecvată despre „mica noastră provincie [care] numără ca ai săi pe cei mai de frunte și mai fecunzi autori pe terenul folclorului, ca prof. Sim. Fl. Marian, dna Elena Niculiță-Voronca, păr[intele] Dimitrie Dan, Ilie Veslovschi”¹³. Acesta din urmă este autorul studiului „Mobilierul casei țaranului român din Bucovina”¹⁴, în ale cărui note se cuprind câteva observații referitoare la obiceiurile de nuntă și la „datoriile” pe care le are mireasa în privința realizării zestrei. Lada de zestre ocupa un loc important nu numai în spațiul domestic, ci și în spațiul social, unde, „dacă lăzile cu zestrea sunt ușoare, adică zestrea puțină, atunci flăcăii se fac că nu le pot duce de grele ce sunt și cântă niște cântece...”¹⁵, dar acesta poate fi numai începutul pentru adevărate drame la care era expusă femeia considerată leneșă ori neîndemnatică: „Vai de mireasa care nu poate prelucra singură cânepa și inul, care n-a învățat să toarcă și să țese, care nu poate coase și broda singură camașa de nuntă pentru mire: ea va fi luată în răs în pilde și strigături încă și ca femeie măritată, șapte ani de-a rândul și nu numai în cercul restrâns al familiei, ci și în public, precum pe la jocuri [pe] care românul le face sub cerul liber, chiar și iarna, pe gerul cel mai mare”¹⁶. Destinate, inițial, unui public cititor străin (german), succintele informații etnografice și folclorice dezvăluie rânduieii de neocolit pentru o existență demnă în lumea tradițională românească. Alături de studiul semnat de Elena Niculiță Voronca, „Busuiocul”¹⁷, în care folclorista include colinde (este de remarcat o veche colindă la Bobotează) și menționează obiceiuri îndătinate la colindat, studiul profesorului etnograf Ilie Veslovschi rămâne unul din puținele materiale publicate în „Junimea literară” care consemnează date din folclorul obiceiurilor¹⁸.

Sim. Fl. Marian, „unul din cei mai zeloși colaboratori ai revistei noastre”¹⁹ – nota redactorul, sub pseudonimul Elv. –, începe colaborarea la „Junimea literară” cu publicarea unor balade (multe primite de la colaboratori) adunate încă din

¹³ George Tofan, „Mihai Teliman”, în „Junimea literară”, anul III, nr. 3, 1906, p. 47.

¹⁴ Ilie Veslovschi, „Mobilierul casei țaranului român din Bucovina”, în „Junimea literară”, anul III, nr. 5, 1906, pp. 86–91; nr. 7, pp. 118–124. Studiul a apărut inițial în limba germană, în „Zeitschrift für österreichische Volkskunde”, anul XII, fasc. 1–3 și a fost tradus de Victor Morariu pentru „Junimea literară”.

¹⁵ *Ibidem*, p. 91.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ În „Junimea literară”, anul III, nr. 1, 1906, pp. 25–27; nr. 2, pp. 36–39; nr. 4, pp. 55–58. cap. II: „Busuiocul. Laurul. Apa lustrală. Botezul”, în idem, anul IV, nr. 1, 1907, pp. 25–29.

¹⁸ Credințe și obiceiuri la clădirea casei, „păstrate din vremurile basmelor în sânul poporului”, sunt amintite și într-un studiu semnat de Ion Ștefureac, „Casa țaranului român din Bucovina”, apărut în „Junimea literară”, anul VI, nr. 1–2, pp. 31–36; nr. 3–4, pp. 74–79.

¹⁹ „Junimea literară”, anul I, nr. 5, 1904, p. 78.

perioada când pregătea pentru tipar primele sale volume apărute la Cernăuți, *Poesii populare române adunate și întocmite de...* (tomul I, 1873; tomul II, 1875). În numărul inaugural al revistei este inclusă balada „Petrea”, o baladă populară din Poiana-Stampeii, „comunicată în anul 1875 de regretatul meu amic Petrea Spânul”, unul din fideliile lui informatori de teren. Balada debutează cu o narațiune abruptă a evenimentelor, urmată de un șir de întrebări care introduc în zona vieții pastorale și dezvoltă o temă epico-lirică ce se încadrează ciclului familial, punerea la încercare a dragostei „mândrei”. Eroul-păstor Petrea adoarme „sub un măr mândru-nflorit”, este mâncat „pe jumătate” de un „șerpe-balaur cu solzii de aur” și strigă, pe rând, după ajutorul mamei, surorii, apoi al „mândrei”, singura care-l și salvează: „Strigă Petrea dintre lunci,/ Dintre lunci, dintre preluci,/ Dintre cele văi adânci./ Nime-n lume nu-l aude/ Numai maica sa din curte.// (...)// De mai am eu maică-n lume./ Spune-i să vie la mine!/ – Ba eu, Petre, n-oi veni,/ Să știu bine că-i muri,/ Că de-a fi-n țară vr-o pace/ Eu feciori că mi-oi mai face,/ Mi i-oi face vinerea,/ I-oi boteza sâmbăta/ Și tot Petre i-a chema.// Strigă Petrea dintre lunci,/ Dintre lunci, dintre preluci,/ Dintre cele văi adânci./ Nime-n lume nu-l aude/ Numai mândra sa din curte./ – Petre, Petre! da ce strigi,/ Că eu nu-nțeleg ce zici?/ Poate turm-ai împărțit/ Ori mâncarea ți-ai gătit/ Ori dulăii ți-au fugit,/ Ori altceva ai pățit?/ Turma nu mi-am împărțit/ Nici mâncarea n-am gătit,/ Nici dulăii n-au fugit,/ Dar eu altceva-am pățit./ M-am culcat și-am adormit/ Sub un măr mândru-nflorit/ Și la mine c-a venit/Șerpe mare și-ndrăcit/ Și-n sân că mi s-a vârat./ Nu știu șerpe-i ori balaur,/ Că e cu solzii de aur/ Și-n sân că mi s-a băgat,/ Jumătate m-a mâncat,/ Jumătate nu mă poate/ De curele-nțintelate/ De cuțite-nverinate,/ De pistoale-mprejurate,/ De pușcuțe încărcate./ De mai am vreo mândră-n lume/ Spune-i să vie la mine! Nici cuvântul n-a plinit/ Mândra că s-a și pornit/ Și la dânsul c-a sosit,/ Mâna-n sân că i-a băgat/ Și de la rău l-a scăpat./ Dar n-a scos șerpe-balaur,/ Ci un brâu frumos de aur”²⁰. În firul epic se împletesc și urme ale unor motive mitico-fantastice (ex. șarpele-balaur este motivul central în balada „Cântecul șarpelui”), care sugerează un transfer către tipul familial baladesc, realizat de cântărețul popular printr-o „anecdotică dialogată, expusă în versuri paralele reluate cu prea mici modificări. Ele duc la afirmarea, prin contrast, a dragostei din partea iubitei”²¹. Tipologic, balada „Petrea” se încadrează tipului „Proba iubirii. Tip I. «Milea»”, care se distinge în Moldova „atât sub raportul realizării artistice, cât și al circulației folclorice”²².

O altă piesă folclorică publicată în revistă de folcloristul sucevean se intitulează „Fata generariului”²³, baladă care ilustrează tipul „Fata amăgită de țigan”. Varianta culeasă în Ilișești, Bucovina (culegere datată în 1873), se remarcă

²⁰ Idem, nr. 1, 1904, pp. 11–12.

²¹ Gheorghe Vrabie, *Eposul popular românesc. Teme – motive – structuri poetice*, București, Editura Albatros, 1983, p. 299.

²² Lucia Berdan, *Balade din Moldova*, cercetare monografică, cu un capitol de etnomuzicologie de Viorel Birleanu și Florin Bucescu, Caietele Arhivei de Folclor, VI, Iași, 1986, p. XXV.

²³ „Fata generariului”, în „Junimea literară”, anul I, nr. 2, 1904, pp. 29–30, cu precizarea: „Baladă populară din Ilișești, dictată în anul 1873 de sora mea, Titiana”.

prin combinarea a două motive lirice, al păsării-mesager trimise de fată la casa părintească și al arderii hainelor fetei: „Celuit-a-nceluit,/ De la părinți a răpit/ Un fecior de lingurari/ Pe-o fată de generari./ (...) – Păsărică, păsărea,/ Dacă ești din țara mea/ Te-aș mai întreba ceva:/ Nu știi maica ce făcea?/ – Pâne albă frământa,/ După tine se cânta!/ – Păsărică, păsărea,/ Du-te tu în țara mea/ Și spune-i măicuții așa:/ Pâne albă nu frământa,/ După mine nu se cânte./ Străițele din fetie/ Nici le poarte, nici le ție,/ Nici le vândă, nici le beie,/ Nici pomană nu le deie,/ Ci pe toate să le ieie,/ Să le-ncarce pe trei cară,/ Să le scoată-nre hotară/ Să le deie foc și pară,/ Să le văd și eu fumul,/ Dacă nu le-am fost omul,/ Să le văd și eu para,/ Dacă nu le-am fost doamna!”²⁴. Piesa se înscrie într-un bogat repertoriu folcloric care dezvoltă motivul liric „fata rău-măritată”, ale cărui semnificații estetice, moralizatoare și ceremoniale (Adrian Fochi a pus motivul arderii zestrei sau hainelor în relație cu anumite momente ale ritualului nupțial din Moldova și Transilvania) au fost subliniate și comentate de Adrian Fochi, Dumitru Caracostea iar recent, de cercetătorii Silvia Ciubotaru și Ion H. Ciubotaru²⁵. Cercetătorii ieșeni întreprind un istoric al cercetărilor asupra motivului și o analiză a acestuia care, în trecerea sa din baladă în cântecul liric, în diverse ambianțe contextuale și în asocieri cu alte motive, devine „expresia unor experiențe fundamentale de viață (...), este cristalizarea plânsului multor inimi, spovedania unei întregi categorii sociale”²⁶. Alte balade apărute în paginile revistei în perioada 1904–1906 sunt: „Livănaș și minuneaua”²⁷ (se încadrează ciclului „Metamorfoze”, subtipul „Fata blestemată – pasăre pribeag”); „Brumariul”²⁸, „Frații”²⁹ și „Voina”³⁰.

Deși semnase tomuri impresionante, iar la data la care îl găsim colaborator la revista literară cernăuțeană Sim. Fl. Marian împlinise patru decenii de activitate folcloristică și publicistică, susținută în numeroase și prestigioase periodice românești și străine, trebuie să subliniem că în „Junimea literară” a publicat multe texte inedite. Pe lângă baladele deja amintite, în paginile revistei se regăsesc articole de botanică populară: „Agrișul”³¹, „Brebenelel”³², „Palma-voinicului”³³, „Untișorul”³⁴, „Viorica”³⁵, care includ și numeroase legende etiologice, doine și chiar descântece. O pondere semnificativă în revistă au studiile de mitologie:

²⁴ *Ibidem* p. 30.

²⁵ Silvia Ciubotaru, Ion H. Ciubotaru, *Cântece propriu-zise din Moldova*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2021. Pentru subiectul analizat, vezi în special sub-capitolul „Fata rău-măritată”, pp. 118–136.

²⁶ *Ibidem*, p. 136.

²⁷ „Junimea literară”, anul I, nr. 7–8, 1904, p. 118.

²⁸ Idem, anul II, nr. 2, 1905, p. 25.

²⁹ Idem, anul III, nr. 8 și 9, 1906, pp. 150–152.

³⁰ Idem, anul II, nr. 11, 1905, pp. 167–169.

³¹ Idem, anul II, nr. 2, 1905, pp. 23–24.

³² Idem, anul II, nr. 1, 1905, pp. 6–8.

³³ Idem, anul III, nr. 8–9, 1906, pp. 139–140.

³⁴ Idem, anul II, nr. 4, 1905, pp. 58–60.

³⁵ Idem, anul I, nr. 4, 1904, pp. 59–60; nr. 5, pp. 74–76.

„Știma banilor”, „Marț-sara”, „Fata Pădurii”, „Borza”, „Peștii pământului (din mitologia română)”. În cea din urmă, Dumnezeu, pentru a sprijini pământul, face și patru pești uriași, „făcuți anume ca să ție pământul în spate, ca nu cumva acesta îngreundu-se cu timpul, să se prăbușească și să se cufunde în apa pe care plutește”, pe care „i-a pus să steie în formă de cruce”³⁶. În credințele populare adunate personal sau primite de folclorist din sate bucovinene (Ilișești, Botoșana, Costișa, Capu-Codrului, Corlata, Bosanci, Stroești, Stupca, Mănăstioara, Poieni), dar și din sate ale Moldovei (Cotârgaș, Drăgănești), peștii poartă numele de Începătorul, stă spre răsărit, Ascultătorul, stă spre apus și primește sfaturile de la primul, Arătătorul, stă la amiază, conduce soarele și-i arată calea pe care să pornească și Somnorosul, doar me ziuă, se trezește noaptea pentru a conduce luna și stelele; dar dacă se trezește ziuă, „buimac”, este răspunzător de „întunecimea de soare”. Peștii sunt considerați stâlpii pământului iar mișcările lor pot provoca cutremure; se mai crede că „fiecare dintre acești pești înseamnă păcatele oamenilor în fierea sa și când va fi fierea lor așa de mare și de plină de păcate că nu vor putea-o mai mult purta, ci le va plesni, atunci vor trebui și ei să piară și atunci va fi sfârșitul lumii”³⁷. Publicându-le, folcloristul bucovinean „luminează” vechi credințe populare, îmbogățește materialul lingvistic de cercetare prin cuvinte și expresii regionale, dialectale, puțin sau deloc cunoscute până la data culegerii lor. Marian rezistă însă tentației de a face interpretări și considerații istorico-folclorice riscante relative la asemănările sau filiațiile acestora cu mitologia greco-romană, o tentație în voia căreia s-a lăsat, de pildă, Elena Niculiță Voronca.

Prezența în paginile „Junimii literare” a articolelor dedicate figurilor mitologice este importantă și de apreciat cu atât mai mult cu cât intențiile folcloristului bucovinean, de a aduna într-un volum de sine stătător toate aceste materiale – risipite în diferite publicații (seria lor o inaugurasă încă din anul 1879, cu articolul despre „Balauri”, urmat de: „Spiriduși”, „Solomonarii”, „Samca” și multe altele) – nu s-au mai finalizat. Spre deosebire de alte lucrări monumentale rămase pe masa de lucru a folcloristului, ca *Botanica populară*, editată³⁸ după mai mult de un secol de la pregătirea ei, proiectatul volum de *Mitologie română* al lui Marian a rămas în manuscris.

Pentru istoria folcloristicii, rămâne de interes numărul dublu 6–7 al „Junimii literare” din anul 1907, închinat memoriei lui Simeon Florea Marian, „celebrul folclorist român (...), care în decursul laborioasei sale vieți ne-a prins în grai viu obiceiurile, ne-a codificat sbuciumările, ne-a tâlcuit destinul și ne-a tâlmăcit graiul

³⁶ Sim. Fl. Marian, „Peștii pământului (din mitologia română)” în „Junimea literară”, anul III, nr. 4, 1906, p. 67.

³⁷ *Ibidem*, p. 70.

³⁸ Simion Florea Marian, *Botanica poporană română*, vol. I (A–F), ediție critică, introducere, repere bibliografice, indice *Botanica*, indice capitole publicate antum/postum, text stabilit, indice informativ și bibliografie de Aura Brădățan, Suceava, Editura „Mușatinii”, 2008; vol. II (G–P), cuvânt-înainte de Ioan Oprîș, Suceava, Editura Academiei Române, 2010; vol. III (P–Z), cuvânt-înainte de Dumitru Murariu, Suceava, Editura Academiei Române, 2010.

paserilor și al florilor”³⁹. La alcătuirea lui colaborează cu materiale comemorative nume de referință ale culturii, literaturii și folcloristicii românești: Teodor T. Burada, Dimitrie Dan, C. I. Istrati, Mihai Lupescu, Atanasie Marienescu, Constantin Morariu, Iancu I. Nistor, Iacob C. Negruzzi, Teodor V. Stefanelli, Elena Niculiță Voronca, A. D. Xenopol, Liviu Marian, Nicolae Iorga, lor alăturându-li-se profesorul și folcloristul ceh J. U. Jarnik. O sumă a tuturor aprecierilor de care s-a bucurat folcloristul bucovinean în lumea științifică a reușit să cuprindă A. D. Xenopol în cuvintele prin care își lua rămas bun de la Sim. Fl. Marian, „meșter[ul] cioplitor de podoabe pentru înfrumusețarea sufletului românesc”⁴⁰.

Semnătura „grea” a lui Sim. Fl. Marian (fost profesor al multor tineri scriitori prezenți în paginile revistei) a îndemnat și pe alți culegători de folclor, mai titrați ori mai modești, să ofere paginilor „Junimii literare”, în primul ei deceniu de existență, apoi și în seria nouă a periodicului, balade, doine, cântece, cimilituri, povești și legende sau articole care tratează variate teme și probleme de folclor. Preotul cărturar Dimitrie Dan, care în anul 1904 întărea rândurile bucovinenilor din Academia Română (devenise membru corespondent al Academiei Române la propunerea lui Ion Bianu), publică în primele numere din anul 1904 ale periodicului cernăuțean un articol în două părți despre obiceiurile armene îndătinate la momentele de trecere ale vieții, cu titlul „Obiceiuri și credințe armene la naștere, cununie și înmormântare”⁴¹, iar în anul 1907, câteva legende. Dimitrie Mitric-Bruja⁴² este autorul unui articol, „Credinți populare”⁴³, în care prezintă „descântecul și scuiparea ca mijloc pentru depărtarea răului sau a nenorocirii întâmplare”⁴⁴. Practica fiind abordată comparativ cu credințele „antichității clasice romane și grecești”, dar și cu „credințe feliurite cu privire la scuipat care se găsesc și prin alte țări și pe la alte popoare ce n-au de-a face nimic cu poporul românesc”⁴⁵, cititorul este astfel informat că Anglia, Germania, Danemarca, China și SUA își au și ele superstițioșii lor. Singura poveste populară care prezintă cu adevărat caracteristicile speciei este publicată în paginile primei serii a „Junimii literare” de Artur Gorovei, „Făt-Frumos și frații săi de cruce”⁴⁶, în care se recunosc cu ușurință personaje și

³⁹ Articol comemorativ în „Junimea literară”, anul IV, nr. 6–7, 1907, p. 123.

⁴⁰ A. D. Xenopol, „În amintirea lui Sim. Fl. Marian”, în „Junimea literară”, anul IV, nr. 6–7, 1907, p. 128.

⁴¹ În „Junimea literară”, anul I, nr. 2, 1904, pp. 26–29; nr. 3, pp. 43–45.

⁴² Pe învățătorul Dimitrie Mitric-Bruja din Câmpulung Moldovenesc îl vom reîntâlni, peste mai bine de două decenii (în anii 1931 și 1932), în calitate de colaborator și corespondent al lui Ion Mușlea și al Arhivei de Folklor a Academiei Române (Cluj), cu răspunsuri valoroase la chestionarele I, II, III și la circulara 1. Vezi: Ion Mușlea, *Schimburi epistolare cu respondenții la chestionarele Arhivei de Folklor a Academiei Române*, vol. II (M–Z), ediție critică și note de Cosmina Timoc-Mocanu, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2015, pp. 96–100.

⁴³ Dimitrie Mitric-Bruja, „Credinții populare”, în „Junimea literară”, anul III, nr. 4, 1906, pp. 71–74.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 73.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ Artur Gorovei, „Făt-Frumos și frații săi de cruce”, în „Junimea literară”, anul IV, nr. 6–7, 1907, pp. 140–142.

motive care ar fi putut sta la baza creării basmului cult al lui Ion Creangă, „Povestea lui Harap-Alb”.

Redacția revistei tipărește postum, în anul 1908, o legendă etiologică cu titlul *Povestea doinei*, culeasă de George Popovici (Teodor Robeanu), subintitulată „tradiție populară”, cu mențiunea că a fost culeasă în Molodia, districtul Cernăuți⁴⁷. Varianta (apreciată ca „interesantă” de culegător) este a treia culeasă în Bucovina. Prima atestare și tipărire a legendei, cu titlul „Povestea doinei sau cum l-a păcălit Dumnezeu pe dracul”, a fost în „Aurora română” (Cernăuți, anul I, nr. IV, 1881, pp. 53–54), unde textul apare sub semnătura unui anume Radu Noru. În *Tipologia legendei populare românești*⁴⁸, legenda este menționată la Tip. 11 871. „Cântecul fără sfârșit” și dezvoltă șase secvențe narative. Din acestea, doar ultimele trei se regăsesc și în varianta culeasă de George Popovici: d) Ca să-i treacă de urât în timp ce se plimba cu Scaraoschi, Dumnezeu a vrut să mai inventeze ceva. Dracul l-a convins însă să se poarte unul pe altul în spinare, atât cât poate dura cântecul celui ținut în cârcă. e) Întâi Dumnezeu îl ia pe dracul în spinare. Și s-a pornit dracul pe cântat cântece „cât îi iarba și frunza”, pe ungurește, turcește, nemțește. Dumnezeu obosește, iar dracul crede că a cântat toate cântecele. f) Dracul termină de cântat și îl ia pe Dumnezeu în cârcă, iar Dumnezeu cântă o zi întreagă cântecul îngerilor, uitat de Scaraoschi la căderea din cer. Cântecul cântat de Dumnezeu este doina. Pentru expresivitatea limbajului și dramatismul epic, redăm *in extenso*, în Anexă, legenda apărută în „Junimea literară”. Credem că este oportun să amintim și că o altă variantă a fost înregistrată de Elena Niculiță-Voronca și tipărită în volumul *Datinele și credințele poporului român. Adunate și așezate în ordine mitologică*, variantă nementionată de Tony Brill în *Tipologia... amintită*. În „Baba și doina”, baba „se sfădește” cu dracul pentru un câmp de mălai și face tocmeală ca mălaiul să fie al aceluia care va ști să cânte mai multe cântece. Baba îl poartă pe drac în spate și acesta cântă vreme de trei zile. Când dracul o ia pe babă în spate, ea cântă „doina și tot doina și doina a ținut-o vreo două săptămâni”, dovedindu-i că știe mai multe cântece și obținând mălaiul⁴⁹. Mai mult, folclorista menționează și existența unei alte variante, în care locul babei în lupta cu dracul este luat de un călugăr.

În primii ani de apariție a revistei cernăuțene, folcloristica românească pornea ea însăși pe calea unor înnoiri. Cercetările folclorice ale începutului de secol XX au fost influențate de trei mari personalități ale istoriei culturii și literaturii române: Nicolae Iorga, Ovid Densusianu, Ion Bianu. Prin studiul asupra baladei, Iorga a susținut în analiza folcloristică maniera istoricizantă de abordare a speciei. Plecând de la comentariile și concluziile acestuia, Dimitrie Marmeliuc publica în paginile

⁴⁷ George Popovici, *Povestea doinei*, idem, anul V, nr. 9–10, 1908, pp. 193–194.

⁴⁸ Tony Brill, *Tipologia legendei populare românești*, I. *Legenda etiologică*, prefață de Sabina Ispas, ediție îngrijită și studiu introductiv de I. Oprișan, București, Editura Saeculum I. O., 2005, pp. 418–419.

⁴⁹ Elena Niculiță-Voronca, *Datinele și credințele poporului român. Adunate și așezate în ordine mitologică*, ediție îngrijită și introducere de Iordan Datcu, București, Editura Saeculum Vizual, 2008, pp. 138–139.

revistei „Junimea literară” studiul „Ioan Hunyady în balada românească”⁵⁰. Fost elev al lui Sim. Fl. Marian la Suceava, profesorul elenist Dimitrie Marmeliuc este menționat în *Istoria folcloristicii românești*⁵¹, pentru „studiul minuțios” *Figuri istorice românești în cântecul poporal al românilor* (un studiu de 52 pag., apărut în 1915, la București), alcătuit „în întregime sub zodia istoricizantă, vivificată de conferințele lui Iorga despre balada populară românească”⁵². Ovid Densusianu promova (din 1904–1905) și teoretiza (în 1909) noua orientare filologică în abordarea materialului folcloric⁵³, care doar în urma unei culegeri realizate „cu multă exactitate științifică”, avea să fie considerat „document demn de încredere”. Ideile susținute în studiul său, „Folclorul. Cum trebuie înțeles”, au avut nevoie de un timp mai lung pentru a fi puse în practică și au făcut școală după 1920, dar până la Unire nu au avut ecou în Bucovina.

Legăturile cu bucovinenii și implicarea academicianului Ion Bianu în mișcarea folcloristică din Bucovina au fost mai vizibile decât în cazul celor doi oameni de cultură amintiți deja. După alegerea sa ca membru activ în Academia Română, el s-a implicat în organizarea și promovarea cercetărilor folclorice prin sprijinirea, pentru început, a tipăririi unor valoroase colecții de folclor în publicația oficială a instituției, „Analele Academiei Române” (ex. Sim. Fl. Marian, *Vrăji, farmece, desfaceri*, 1893; Tudor Pamfile, *Jocuri de copii*, 1906). Tot Bianu i-a chemat în rândurile academicienilor pe folcloristul Enea Hodoș și pe etnograful bucovinean Dimitrie Dan (în ședința din 23 martie 1904), a întreținut o corespondență susținută cu Sim. Fl. Marian și mai târziu cu universitarul Leca Morariu. De asemenea, în istoria folcloristicii, Ovidiu Bîrlea îi recunoaște și contribuția la dezvoltarea domeniului etnomuzicologiei⁵⁴, Bianu străduindu-se să publice colecția de melodii populare a lui Béla Bartók. În 13 martie 1908, el a propus ca Academia Română să inițieze o serie de publicații în care să fie tipărite colecțiile de folclor. Așa apare seria „Din viața poporului român”, ale cărei prime patru volume sunt semnalate cu promptitudine publicului bucovinean, în scurte prezentări sub semnătura „gt” (George Tofan), în numerele „Junimii literare” din martie–aprilie și septembrie ale anului 1909. Cititorii sunt anunțați că în publicația „specială pentru culegerile atât de literatură populară, precum și de obiceiuri, superstiții, de cântece și de jocuri, cu un cuvânt de tot ce este manifestare a vieții sufletești a poporului”⁵⁵ au apărut: *Hora din Cartal*, de Pompiliu Pârvulescu; *Cimilituri românești*, cu o introducere de Tudor Pamfile, „un cunoscut și priceput culegător de folclor”; *Poesii populare din Maramureș* adunate de Tit Bud, vicarul Maramureșului. Pentru

⁵⁰ Dimitrie Marmeliuc, „Ioan Hunyady în balada românească”, în „Junimea literară”, anul X, nr. 1–2, 1913, pp. 25–28.

⁵¹ Ovidiu Bîrlea, *Istoria folcloristicii românești*, ediție îngrijită și bibliografie de Carmen Banța, cuvânt-înainte de acad. Sabina Ispas, Craiova, Editura Aius, 2010, p. 565.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Ibidem*, pp. 439–441.

⁵⁴ *Ibidem*, pp. 463–464.

⁵⁵ „Junimea literară”, anul VI, nr. 3–4, 1909, p. 81.

a sublinia caracterul științific al volumelor și valoarea lor de model, cronicarul insistă pe faptul că ultimele două volume sunt însoțite de glosare „bine întocmite și de mare preț”. Dar comentariul făcut la volumul *Hora din Cartal* atrage atenția asupra progresului înregistrat în domeniul folcloristicii și al etnomuzicologiei la acel moment: „Autorul a adunat materialul cu multă pricepere, l-a aranjat sistematic și a dat prima lucrare în care sunt descrise mișcările jocului și sunt notate ariile”⁵⁶.

Culegerea cântecelor populare pornește cu un mai mare avânt la începutul secolului al XX-lea, concomitent în Regatul României, Transilvania și Bucovina, cercetătorii fiind ajutați în munca lor de culegere și în păstrarea autenticității documentului folcloric de fonograf. Posibilitatea înregistrării fidele a cântecului nu i-a lăsat indiferenți nici pe culegătorii de folclor implicați în proiectul coordonat de profesorul universitar Matthias Friedwagner în Bucovina, în perioada 1906–1911, după cum avea să consemneze acesta în prefața la volumul apărut mult mai târziu, în anul 1940. Dar până atunci, „Junimea literară” îi publica profesorului Friedwagner, devenit rector al Universității din Cernăuți în anul școlar 1910/1911, discursul festiv ținut în 2 decembrie 1910, cu titlul „Poezia populară a românilor din Bucovina”⁵⁷ (într-o traducere semnată T. Gârlă).

Profesorul romanist Matthias Friedwagner, care călătorise adesea prin Bucovina și o privea ca pe un „muzeu al poporului român”, găsea momentul potrivit să prezinte public rezultatele anchetelor de teren desfășurate în perioada 1906–1910. Era un moment de bilanț pentru tenacele profesor care, încă din martie 1906, dezvăluia într-o primă scrisoare adresată lui Sim. Fl. Marian: „De mult timp mă străduiesc să determin tineretul studentesc ca să se realizeze prin el o culegere de cântece populare românești din Bucovina”⁵⁸. Dacă atunci rezultatele inițiativei personale de culegere au fost modeste, inițiativa Ministerului Cultelor și al Instrucțiunii din Viena de a întemeia o arhivă a folclorului tuturor popoarelor din Imperiul Habsburgic și însărcinarea oficială de a forma și coordona un comitet de acțiune în vederea culegerii cântecului popular românesc din Bucovina l-au determinat pe Matthias Friedwagner să-și intensifice eforturile de a atrage colaboratori competenți și dedicați acestei acțiuni. Ovidiu Bîrlea vedea în profesorul de filologie romanică de la Universitatea din Cernăuți „un animator tenace, reușind să învingă rutina cărturarilor sătești pentru a-i angaja în această întreprindere de maximă importanță”⁵⁹, care a impus culegătorilor reguli simple (scrierea textelor cu ortografia literară, păstrând pronunția locală). Între martie și noiembrie 1906, prin mai multe scrisori adresate lui Sim. Fl. Marian, îl ruga pe folclorist „să ne susțineți cu

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ Matthias Friedwagner, „Poezia populară a românilor din Bucovina”, în „Junimea literară”, anul VII, nr. 11 și 12, pp. 202–204 (în continuare se va cita: Matthias Friedwagner, „Poezia populară a românilor”).

⁵⁸ *Simion Florea Marian și corespondenții săi. Documente literare*, ediție îngrijită de Eugen Dimitriu și Petru Froicu, cuvânt-înainte de Iordan Datcu, București, Editura Minerva, 1991, p. 138 (în continuare se va cita: *Simion Florea Marian și corespondenții săi*).

⁵⁹ Ovidiu Bîrlea, *op. cit.*, p. 493.

sfatul și cu fapta și să ne ajutați a culege și a cerne (materialul)” și îl informa: „E vorba mai întâi de textele cântecelor, apoi de melodii (...) vreau să mai invit pe preacucernicul D[imitrie] Dan, pe dl. inspector Simionovici, pe compozitorul Tudor Flondor, pe George Mandicevschi, maestrul de muzică la Seminar, pe prof. Bodnărescul și adjunctul de tribunal Temistocle Bocancea”⁶⁰. Îi solicita și întâlniri pentru „o convorbire [care] se referă la colectarea de cântece populare românești”. La un moment dat, inclusiv Ion Nistor era nominalizat pentru a participa la una din întâlniri: „Convorbirea noastră ar putea avea loc (...) în cazinoul funcționarilor, iar la convorbire v-aș ruga să binevoiți a-i invita de asemeni pe domnii Constantin și Severin Procopovici, pe Nistor (I.), pe Tomoiagă și eventual pe venerabilul preot Morariu din Pătrăuți pe Suceava”⁶¹. Mulți din cei numiți atunci erau deja personalități care se remarcaseră în viața cultural-muzicală din Bucovina, dar și la Viena: compozitori și dirijori de coruri și orchestre (Tudor Flondor), profesori de muzică și autori de compoziții muzicale, membri fondatori ai unor asociații muzicale de renume în Bucovina. Nu știm ce răspuns va fi fost dat atunci redactorul „Junimii literare”, însă de aportul a cel puțin trei dintre ei (Sim. Fl. Marian, Tudor Flondor și Gheorghe Mandicevschi) Friedwagner nu s-a putut bucura, viața lor încheindu-se prematur.

După patru ani de la debutul acestei ample acțiuni de culegere a cântecului popular, timp în care și-l apropiase pe învățătorul Alexandru Voevidca pentru culegerile muzicale, în decembrie 1910, profesorul Friedwagner se arăta bucuros că din „producțiile poetice ale sufletului poporului”, printre care „se află și bucăți străvechi, pe care poate nici chiar generația viitoare nu le va mai putea afla (...)”, s-au adunat peste 10 000 de texte și mai mult de vro 1 500 de melodii la unele dintre acestea”⁶². Pentru „marile colecțiuni de texte ce le-au adunat” ies în evidență: preotul Dimitrie Dan, învățătorii Vasile Huțan (Dorna), Ion Bolocan (Vicov), studenții Hrinco, Lițu și Tomiac, iar în privința colecționării muzicii populare „va trebui amintit în rândul întâi d. învățător Al. Voevidca din Boian (...) apoi pe domnii profesori Burduhos, Morariu și Procopovici din Suceava, pe judecătorul î.r. din Cernăuți, pe d. Is[idor] Ieșan din Bihaci (Bosnia), pe doamna de Peyersfeld din Gura-Humorului și pe alții care și-au manifestat adevăratele lor sentimente naționale în mod practic”⁶³. În scurtele sale comentarii pe marginea colecției de lirică populară, Friedwagner pune în relație cântecul popular cu psihologia poporului care l-a creat, face aprecieri asupra autenticității materialului folcloric cules, identifică teme și motive lirice prezente în specii reprezentative ale poeziei populare românești (doina dar și cântecul epic, cântecul de dragoste și dor, cântecul de cătănie, strigătura la joc), atinge sumar particularități prozodice ale versului. Interesant este că la finalul discursului, în fața publicului universitar,

⁶⁰ *Simion Florea Marian și corespondenții săi*, p. 138.

⁶¹ *Ibidem*, p. 140.

⁶² Matthias Friedwagner, „Poezia populară a românilor...”, p. 202.

⁶³ *Ibidem*, p. 203.

profesorul a ales să exemplifice „aceste roade ale talentului poetic și muzical al românilor bucovineni” cu texte poetice românești într-o traducere germană realizată personal⁶⁴. Textul discursului lui Matthias Friedwagner, care ulterior a stat la baza realizării prefetei („Einleitung”) volumului *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina*⁶⁵, tipărit cu puțin înainte de moartea profesorului german, a fost publicat în traducere în revista cernăuțeană „Junimea literară” în același an în care, în cadrul Secției literare a Academiei Române, Ioan Bianu intervenea (în 8 mai 1910) pentru publicarea colecției de melodii populare românești pe care Béla Bartók o concepusese la cel mai ridicat nivel de exigență științifică.

Profesorul Friedwagner a părăsit Cernăuțiul în anul următor (1911), dar învățătorul Alexandru Voevidca a continuat constant munca de culegere a melodiilor populare până în anul 1914, reluată după 1918, cu câteva întreruperi, până în anul 1924, ridicând spre 3 700 numărul pieselor înregistrate⁶⁶ și fiind considerat în perioada interbelică, într-un articol semnat de muzicologul Liviu Rusu în seria nouă a „Junimii literare”, „primul cercetător obiectiv al cântecului popular din Bucovina. El nu culege pentru compoziție, pentru aranjamente, ci grija lui e să strângă cântec lângă cântec – așa cum trăiesc ele în popor – fără schimbări, fără adaosuri. Pentru prima dată aceste culegeri aveau un scop științific⁶⁷. Până aproape de sfârșitul vieții (6 iunie 1931, Cernăuți), folcloristul Alexandru Voevidca a încercat de mai multe ori să valorifice editorial⁶⁸ bogata colecție muzicală pe care o realizase, însă oricât s-a străduit învățătorul bucovinean să mai atragă atenția Academiei Române asupra culegerilor sale, în ciuda importanței lor, nu a găsit „interes pentru uriașa lui strădanie”. În finalul articolului său, Liviu Rusu își exprima speranța că va veni un timp prielnic și pentru cunoașterea și valorizarea / valorificarea efortului intelectual asumat de învățătorul Al. Voevidca: „Ceea ce suntem noi în stare să spunem despre colecția Alexandru Voevidca este încă foarte puțin. Cercetări amănunțite – avem nădejdea – nu vor întârzia să deie la lumină această comoară de cântece”⁶⁹. Acel timp a venit, dar după ce au trecut aproape

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina*. I Band: *Liebeslieder*. Mit 380 von Alex. Voevidca aufgezeichneten Melodien. Herausgegeben von Dr. Matthias Friedwagner, Würzburg, Konrad Triltsch Verlag, 1940.

⁶⁶ Dr. Constanța Cristescu constată că în colecția Alexandru Voevidca sunt înregistrate „peste 3 700 de melodii notate cu texte și însoțite de grila documentară referitoare la proveniența lor, data culegerii, informatori, proveniența acestora, semnătura olografă a culegătorului”. Alexandru Voevidca, *Folclor muzical din Bucovina*, vol. I. *Repertoriul ritual-ceremonial vocal*, ediție critică și catalog tipologic muzical de dr. Constanța Cristescu, Suceava, Editura Lidana, 2015, p. 17.

⁶⁷ Liviu Rusu, „Pentru culegătorul de cântece Alexandru Voevidca”, în „Junimea literară”, anul XXII, iulie – septembrie, nr. 7–9, 1933, p. 193.

⁶⁸ Din multele încercări de valorificare editorială a colecției sale, una s-a împlinit în anul 1925, când i-a apărut volumul *17 colinde, cântece de stea și urări de Anul Nou*, notate de..., Cernăuți, Lit. A. Sydor, 1925.

⁶⁹ Liviu Rusu, *op. cit.*, p. 195.

șapte decenii: între anii 1990 și 2019⁷⁰ a fost publicată o parte semnificativă a colecției Voevidca, ce poate contribui la cunoașterea și analiza obiectivă a contribuției sale etnomuzicologice.

Din zecile de colaboratori la culegerea folclorului românesc inițiată și realizată în Bucovina sub îndrumarea autorităților austriece până la începutul războiului, unii publică lirică populară în paginile revistei „Junimea literară”. Astfel, îl întâlnim pe învățătorul Aristide Tomiac, căruia i se tipăresc, între anii 1912 și 1914⁷¹, 48 de cântece adunate din Straja (satul natal): cântece de dragoste („Copilă subțire-trup,/ Ce fel de maică-ai avut,/ De-așa mândră te-a făcut?/ Ochii negri, fața albă,/ Cum focu să nu-mi fii dragă!/ Cu ochi negri de ochit,/ Cu sprâncene de-amăgit,/ Cu gura de celuit”⁷²) de cătănie, de înstrăinare („Foaie verde odolean,/ Toată lumea are neam,/ Numai eu pe nimeni n-am./ Dintr-o casă mare, plină,/ Am ieșit ca o străină./ Străinii se pun la masă,/ Ochii mei tot lacrimi varsă./ Străinii mă țin de răs,/ Ochii mei nu-mi văd de plâns”⁷³). În volumul tipărit de Friedwagner în anul 1940 se vor mai regăsi alte 21 de cântece populare de dragoste, incluse în zece din cele 33 de capitole ale cărții, dar activitatea de folclorist a lui Aristide Tomiac a fost mult mai prolifică, dovadă fiind sutele de pagini-manuscris (423 f.) care astăzi sunt înregistrate⁷⁴ în cadrul Secției Manuscrise a Bibliotecii Naționale a României.

Includerea în paginile revistei a unui număr mare de recenzii, note, articole mărunte prin care sunt semnalate noile apariții editoriale literare sau de specialitate (înțelegând aici pe cele de critică literară și de folcloristică) din Bucovina și România arată „ancorarea în actualitate” a redacției periodice cernăuțean. Studiile folcloristice ale lui Sim. Fl. Marian, *Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor* (1903) – pentru care primește elogiile romanistului Hugo Schuchardt – și *Legendele Maicii Domnului* (1904), ambele apărute în Editura Academiei Române, sunt recomandate publicului „cu căldură”, pentru că alături de celelalte „opuri folcloristice izvorâte din neobosita pană a sfinției-sale, alcătuiesc mai că o enciclopedie a vieții sufletului țărănimii noastre”⁷⁵.

⁷⁰ Alexandru Voevidca, *Cântece populare din Bucovina*, ediție îngrijită de Vasile Nicolescu și Cristina Rădulescu-Pășcu, studiu introductiv, note, indici și glosar de Cristina Rădulescu-Pășcu, București, Editura Muzicală, 1990; Alexandru Voevidca, *Folclor muzical din Bucovina*, vol. I. *Repertoriul ritual-ceremonial vocal*, ediție critică și catalog tipologic muzical de dr. Constanța Cristescu, Suceava, Editura Lidana, 2015; vol. II. *Repertoriul muzical instrumental de joc*. Partea I, ediție critică, catalog tipologic muzical și antologie de Constanța Cristescu, Suceava, Editura Lidana, 2017; vol. III. *Repertoriul muzical instrumental de joc* (continuare la vol. II), *Cântecul vocal de joc*, Suceava, Editura Lidana, 2019.

⁷¹ Aristide Tomiac, „Poezii populare (auzite în comuna Straja)”, în „Junimea literară”, anul IX, nr. 2 și 3, 1912, p. 54; idem, anul X, nr. 1 și 2, 1913, p. 20; nr. 4 și 5, p. 79; nr. 10 și 11, 1913, p. 186; nr. 12, 1913, pp. 208–209; idem, anul XI, nr. 4 și 5, 1914, pp. 130–132; nr. 6–7–8, 1914, pp. 208–211.

⁷² „Junimea literară”, anul IX, nr. 2 și 3, 1912, p. 54.

⁷³ Idem, anul X, nr. 12, 1913, p. 208.

⁷⁴ Vezi: Lista documentelor din cadrul Secției Manuscrise a BNR, bibnat.ro/dyn-doc/LISTA.pdf (8 martie 2022).

⁷⁵ „Junimea literară”, anul II, nr. 12, 1905, p. 208.

În anul 1903, apăruse volumul Elenei Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român*, despre care în paginile „Junimii literare” nu se scrie mai nimic. Abia la începutul anului 1905 se amintește despre el, în condițiile în care este semnalat, de fapt, un volum de literatură pentru tineret, *Zece povești scoase din cartea Datinile și credințele poporului român*, în editura autoarei (Mihalcea, Cernăuți, 1905, 75 p.). Iar „meritul deosebit” care i se recunoaște „distinsei folcloriste” este mai degrabă că nu neglijează literatura didactică pentru tineret: „poveștile de față, alese cu rară măiestrie, oferă copiilor o lectură foarte frumoasă și instructivă. Ele sunt scoase din datinile și credințele poporului și lipsite de orice colorit străin. De aceea ele se potrivesc foarte bine pentru copii și ar fi păcat când ar lipsi într-o bibliotecă școlară”⁷⁶. Numere ulterioare ale revistei semnalează apariția revistei de folclor de la Bârlad, „Ion Creangă” („În jurul ei sunt grupați cei mai de frunte scriitori populari și folcloriști ca Gorovei, T. Pamfile, Mateescu, Rădulescu-Codin, St. St. Tuțescu și alții care au dat dovezi despre seriozitatea cunoștințelor lor pe acest teren”⁷⁷), amintesc momentul aniversar al celor douăzeci de ani ai revistei lui Artur Gorovei, „Șezătoarea”, ce apărea la Fălticeni („Junimea literară”, anul IX, nr. 5, 1912, pp. 97–98) sau anunță cititorii despre apariția volumului *A fost odată... Povești și cântece populare culese de I. E. Torouțiu* (Cluj, 1912) etc.

Ca o concluzie la cele prezentate până acum, putem afirma că în Bucovina, până la momentul Unirii, revista „Junimea literară” a dorit și a reușit să exercite o acțiune culturală modelatoare asupra societății și limbii române și prin materialele și studiile folclorice publicate, deși analize de substanță ale lucrărilor folclorice majore editate de bucovineni până în anul 1914 nu se regăsesc încă în paginile acestei prime serii a periodicului.

Anexă

Povestea doinei (tradiție populară culeasă în Molodia, districtul Cernăuți)

„Cică era lumea numai o prăpastie adâncă, acoperită cu păclă deasă și otrăvitoare și-n preajma ei se primbla[u] Dumnezeu Sfântul și Scaraoschi, prinși de mână. Și-ndrugind vorbe, îi zice Dumnezeu lui Scaraoschi: «De ce mergem degeaba? Hai să stârnim ceva, să ni mai treacă de urât». Scaraoschi, vorba ceea, că nu-i deopotrivă cu Dumnezeu Sfântul și trudit cum era, nu mai stă la socoteală, că bine-i prinsă. El învârtește din coadă ș-apoi zice smerit: «Doamne! Dacă-i voia Stăpânirii Tale a se-ntrece în glume cu nemernica slugă, ia-mă în spate și du-mă împrejurul gârlei cât voi putea zice din gură». Lui Dumnezeu nu-i prea plăcea, că doară el îi Domnul și mânios cum era, îi răspunde lui Scaraoschi: «Măi Păcate, știi

⁷⁶ Idem, nr. 2, p. 32.

⁷⁷ Idem, anul VI, nr. 3–4, 1909, p. 84.

tu povestea ceea: dracu când n-are ce face își cântărește coada». Nu-i vorbă, dreptate avea Dumnezeu, dar meșter îi dracu. Vorbă răspunde la vorbă, pesemne bun de gură, rău la mână. Știe lumea cine-i Scaraoschi: «Lasă, Doamne, că nu oi fi și eu așa de greu, ș-apoi, după ce mi-oi fi gătit cântecul, te-oi duce eu pe tine cât mi-i putea cânta». Și asta și ceea, ba că-i tunsă, ba că-i rasă, așa-i meșteșugul lui. Ce să facă Dumnezeu, dă? N-are-ncotro. Se-nvoiește cum se învoiește și țup! îi șede dracu-n spate. Și haide, ie Dumnezeu cale multă de-a lungul și de-a largul, tot împrejurul gârlei. Și Scaraoschi – să vezi minunea dracului – cântă fel de fel de cântece, cât îi iarba și frunza, ba pe unzurească, ba pe turcească ba... mai știi cum? pare că l-o găsit năvărliile. Îi era și lui Dumnezeu destul. «Păcate, Păcate, înceată cu cântecele, că nu rămâne pentru mine nemică! – Ian' lasă, că amintrelea ne este tocmeala. Acu îți cânt pe nemțească, hai!». Și sporește Scaraoschi din gură, sporește încât răsună adâncul prăpastiei. Mult o fi îmblat Dumnezeu Sfântul cu Scaraoschi-n spate, căci abia răsufla când s-opri acesta în cântece și sări hodinit și râzând din spatele Ziditorului. Fă-ți cruce mare, că dracu-i bătrân! «Sfinția Ta», zise el, plecând capul cu umilire și râzând în inima sa vicleană, «pesemne ni-i gata tocmeala, că nu se mai află cântec pe lume pe care să nu-l fi cântat eu. N-ai ce zice!». «Stăi, Păcate, și nu cârni!», zice Dumnezeu și, sărind în spatele dracului, începe a cânta doina, cântecul îngerilor din cer, pe care l-a fost uitat Scaraoschi când a fost izgonit din ceata duhurilor curate. Toată ziua a străbătut Scaraoschi cu Dumnezeu Sfântul și Dumnezeu de cântat n-a cântat alt cântec, numai tot doina și doina, și alt cântec de la Dumnezeu nu-i, decât numai doina”.

(„Junimea literară”, anul V, nr. 9–10, 1908, pp. 193–194)